

Een *positieve* kijk op gedrag

School Wide Positive Behavior Support (SWPBS)

WIM ADAM & KEES VAN OVERVELD

De communicatiedeskundige Watzlawick zei ooit: 'Het is onmogelijk om niet te communiceren'. Communicatie is er altijd, ook al zeg je niets. Eigenlijk is dat met gedrag ook zo. Gedrag is er altijd, overal. Om het op zijn Amerikaans aan te duiden: **24/7**. Op scholen zien we een grote variëteit aan gedrag, want leerlingen, leerkrachten, ouders en zoveel anderen zijn daar dagelijks met elkaar in (inter)actie.

En dat gaat helaas niet steeds helemaal vlekkeloos.

In dit artikel bespreken wij een gedragsaanpak die al op veel scholen tot positiever gedrag heeft geleid: **School Wide Positieve Behavior Support (SWPBS)**. Door de theorie vervlechten we concrete voorbeelden van **OBS Anne Frank in Gorinchem**, een school die al ruim twee jaar met deze gedragsaanpak werkt.

EEN BEPROEFDE AANPAK

In Amerika, om precies te zijn op de universiteit van Oregon, hebben onderzoekers de handschoen opgepakt ten aanzien van de vraag hoe gedrag van leerlingen op een positieve manier zou kunnen worden beïnvloed. Het antwoord heeft de naam **School Wide Positive Behavior Support** (kortweg: **PBS**) gekregen. Daarmee is het meteen ook een 'evidence based' programma geworden, wat zoveel wil zeggen dat uit wetenschappelijke onderzoeken blijkt dat het ook echt werkt! En alleen al in Amerika

zijn ongeveer 13.000 scholen met dit programma aan de slag gegaan! PBS gaat ervan uit dat alle mensen die in de school aanwezig zijn samen werken aan hetzelfde doel: positief gedrag. Het programma rust op vijf pijlers.

1. DE WAARDEN VAN DE SCHOOL ZIJN UITGANGSPUNT

De school kiest eerst vanuit welke waarden zij onderwijs geeft; welke samenbindende waarden de school uitgangspunt kiest voor het pedagogisch

handelen. Deze pijler geeft het team de gelegenheid zich nog eens te bezinnen op de uitgangspunten die onder het onderwijs van hun school liggen. Op basisschool Anne Frank heeft men uiteindelijk drie waarden gekozen: veiligheid, respect en verantwoordelijkheid.

2. PREVENTIE IS BELANGRIJK

Niet alleen de bedenkers van PBS kwamen tot de conclusie dat voorkómen beter is dan genezen. Ook Deklerck en Van Overveld (2011) laten zien dat een school gebaat is bij een samenhangend geheel van preventieve maatregelen om gedrag positief te beïnvloeden. Een school kan door het maken van een zogeheten preventiepiramide nauwkeurig in kaart brengen wat zij al doet om gedrag positief te beïnvloeden, en waar de ontwikkelpunten liggen. Op deze wijze wordt inzichtelijk gemaakt welke maatregelen een school genomen heeft om positief gedrag te bevorderen en hoe deze maatregelen zich ten opzichte van elkaar verhouden. Dit instrument sluit dus prachtig aan op PBS.

Vaak worden in de loop van de jaren allerlei maatregelen genomen om het pedagogisch klimaat te verbeteren, maar het gevaar is dat er een soort lappendeken ontstaat waar de samenhang, de structuur aan ontbreekt. In PBS en de preventiepiramide staat de samenhang in de preventie centraal.

3. PLANMATIGE AANPAK VAN GEDRAG OP BASIS VAN DATA

PBS brengt gedrag van leerlingen in beeld. Dat gebeurt door de leerkrachten en zij worden ondersteund door een kleine delegatie van team en ouders: het PBS team. Het is de bedoeling dat door observatie en registratie een vage uitspraak als 'Kees is zo agressief' wordt teruggebracht tot concreet en meetbaar gedrag: *Tijdens de kleine pauze schopt Kees 4x een leerling uit een andere klas.* Op basis van de verzamelde data over het gedrag van de leerlingen kunnen gericht acties genomen worden. Het sturen op gedrag gebeurt dus niet vanuit intuïtie, of (nog erger) de onderbuik, maar op basis van geregistreerde incidenten. Door het verzamelen van data wordt de aanpak van gedrag op een hoger plan getild en krijgt de school ook inzicht in zaken als: wanneer gebeurt er iets ontoelaatbaars? Wie is/ zijn daar eventueel bij betrokken? Betreft het steeds dezelfde leerling(en)? En welke leraar rapporteert dat eigenlijk steeds ?etc.

4. SAMENWERKING MET OUDERS EN KETENPARTNERS

De school hoeft niet alléén aan het gedrag te werken, maar doet dit samen met ouders. Zij zijn - zeker op basisscholen - een onmisbare schakel in het geheel. Ouders zijn immers ervaringsdeskundigen als het om hun eigen kinderen gaat! ▶

Vijfde landelijke SWPBS-conferentie 2013

Schoolbreed passend omgaan met gedrag en leren

Op 15 en 16 november 2013 organiseren de hogescholen Windesheim en Fontys voor de 5e keer de landelijke School Wide Positive Behavior Support (SWPBS)-conferentie in Zwolle. Het programma bestaat uit een gevarieerd aanbod van workshops en presentaties.

De conferentie is interessant voor iedereen die in of met scholen werkt aan een positief leef- en leerklimaat in de school, dat ten goede komt aan gedrag en leerprestaties van alle leerlingen. De hoofdlezing wordt verzorgd door professor dr. Terry Scott. De presentaties en/of workshops zijn onderverdeeld in vijf thema's:

1. SWPBS schoolbreed
2. SWPBS in de klas
3. Kwaliteitsmeting en borging
4. Interventies; van groen naar geel en van geel naar rood
5. Werken vanuit data en komen tot besluit

Meer informatie en aanmelden Meer informatie over het programma, de locatie, kosten en aanmelden vindt u in september op www.windesheim.nl/agenda

► Pameijer en Van Beukering noemen dit ook telkens in hun uitgangspunten van het handelingsgericht werken. Daarnaast kunnen bijvoorbeeld Bureau Jeugdzorg of het ZAT in de regio ingeschakeld worden. Daarmee wordt het een gedeelde aanpak en kunnen de partners steun van elkaar ervaren. De gedeelde inzichten kunnen veel synergie opleveren. Op OBS de Anne Frank maken de schoolarts en de maatschappelijk werkster deel uit van het PBS team (op afroepbasis). Het voordeel daarvan is dat je op een vroegtijdig moment al kunt overleggen over leerlingen die dreigen een traject van ordeverstoring en opstandig gedrag in te gaan. Op scholen waar oudere leerlingen zitten (VO/ MBO), kan PBS ook uitstekend ingepast worden in het pedagogisch handelen, maar als de school minder of geen invulling wil of kan geven aan de samenwerking met ouders, dan is het PBS programma daar heel goed op aan te passen. Het uitgangspunt hierbij is: PBS is er voor de school, voor de betrokkenen en niet andersom.

5. POSITIEVE BENADERING: GOED GEDRAG BELONEN OP BASIS VAN OPGESTELDE GEDRAGSVERWACHTINGEN

De school stelt op basis van de gekozen schoolwaarden een aantal gedragsverwachtingen op voor alle ruimten in de school. Gedragsverwachtingen zijn in feite specifieke gedraginstructies in een specifieke ruimte. Ze geven aan wat je graag aan gedrag wilt zien en/of horen in de klas, de gymzaal, de gang of op de trap. We spreken dus liever niet over datgene wat niet mag, maar over wat we wél graag aan gedrag zien! Zo kan de waarde respect in de gymzaal bijvoorbeeld worden omgezet naar de volgende gedragsverwachtingen:

- Ik geef de tegenstander voor en na het spel een hand.
- Ik zet gebruikte toestellen terug waar ze horen. In de gang kan dezelfde waarde de volgende gedragsverwachtingen omvatten:
- Ik zet mijn mobieltje uit.
- Ik loop rustig.
- Ik praat op zachte toon.

Deze gedragsverwachtingen dienen ook aan leerlingen te worden onderwezen en te worden

geoefend in zogenaamde lessen goed gedrag. Dus: met de hele klas (of een groepje) naar het toilet en daar oefenen hoe je een toiletruimte na gebruik netjes achterlaat (waarde: verantwoordelijkheid).

Zo is het voor iedereen duidelijk wat er wel en niet verwacht wordt. En als de regels duidelijk zijn, is het veel eenvoudiger om 'het spel' samen te spelen, je komt dan niet zo snel voor onverwachte zaken te staan. Tenslotte kunnen de personeelsleden van de school leerlingen een complimentkaartje geven als ze betrappt worden op gewenst gedrag. Een aantal verzamelde kaartjes kunnen dan per groep ingewisseld worden voor een (kosteloze) beloning.

Onderstaand een voorbeeld van een tweetal waarden op een school in Atlanta (Be respectful en Be principled), gevolgd door een aantal gedragsverwachtingen per ruimte. Dit bord hangt in de hal van de school.

		School-wide Essential Agreements				
		Cafeteria	Hallway	Restroom	Playground	Bus
School-wide Expectations	Be RESPECTFUL	Speak and respond respectfully Keep hands and feet to self Listen and follow directions Keep area clean	Speak and respond respectfully Keep hands and feet to self Listen and follow directions Keep area clean	Speak and respond respectfully Keep hands and feet to self Listen and follow directions Solve problems together Keep area clean	Speak and respond respectfully Keep hands and feet to self Listen and follow directions Solve problems together Keep area clean	Speak and respond respectfully Keep hands and feet to self Listen and follow directions Keep bus clean
	Be PRINCIPLED	Talk quietly to those closest to you at the table Stay in seat Remain quiet and orderly while in line Follow cafeteria procedures	Stay quiet Walk in the second square on the right side of the hall Keep hands and feet off walls Follow hallway procedures	Talk quietly only when necessary Report problems to an adult Follow restroom procedures	Stay in assigned area Report problems to an adult Use equipment properly Follow playground procedures	Stay in assigned seat Talk quietly to those closest to you Get on and off at assigned stop Follow bus procedures

ALLE PROBLEMEN VERDWENEN?

Stel dat u deze vijf pijlers ingevoerd hebt op uw school en iedereen werkt er optimaal aan mee, zijn er dan helemaal geen gedragsproblemen meer? Helaas, dat kan PBS niet beloven en dat doet het ook niet. Uit onderzoek is wél gebleken dat bij de aanpak die rust op de pijlers zo'n 80% van de leerlingen goed gedijt. Voor de overige 20% van de leerlingen zijn gerichtere en intensievere interventies nodig. Ook daarin voorziet PBS.

Deze 20% is nog verder onder te verdelen in globaal genomen 15% van de leerlingen die zo nu en dan

wat meer ondersteuning nodig hebben en 5% met intensieve begeleiding.

De eerste groep (15%) kan doorgaans goed door de school zelf opgevangen worden. PBS kent voor deze kleine groep leerlingen het zogenaamde check-in-check-out programma. De leerlingen worden elke dag bij binnenkomst heel kort persoonlijk toegesproken. Uiteraard op een positieve manier. Zij krijgen dan een kaart mee naar de klas waarop de leerkracht zijn waardering per leerling kwijt kan. Aan het eind van de dag worden de leerlingen weer kortaangesproken aan de hand van de resultaten op de kaart. Deze gaat mee naar huis. Dit proces herhaalt zich tot er gewenst gedrag getoond wordt. De laatste 5% wordt gevormd door enkele leerlingen voor wie een intensiever programma nodig is. mogelijk wordt hierbij een gedragsdeskundige ingeschakeld.

In een grafische voorstelling ziet het er zo uit:

Over de auteurs

WIM ADAM en KEES VAN OVERVELD zijn opgeleid als PBS-coach en werken als docent bij het Seminarium voor Orthopedagogiek (Hogeschool Utrecht). Meer informatie over PBS op school: wim.adam@hu.nl of kees.vanoverveld@hu.nl.

Literatuur

- Deklerck, J. & Overveld C.W. van (2011). *De preventiepiramide. Preventie van probleemgedrag in het onderwijs*. Leuven: Acco.
- Pameijer, N. & Beukering, T. van (2006). *Handelingsgericht werken: een handreiking voor de interne begeleider. Samen met de leraar, ouders en kind aan de slag*. Leuven/Den Haag: Acco.
- Overveld, K. van (2012). *Groepsplan gedrag. Planmatig werken aan passend onderwijs*. Huizen: Uitgeverij Pica.
- Wolf, D. de, & Beukering, T. (2009). *Gedragsproblemen in scholen; Het denken en handelen van leraren*. Leuven: Acco.

Op OBS Anne Frank ziet men heel duidelijk dat het pedagogisch klimaat is veranderd. Leerlingen weten beter wat er van hen wordt verwacht en ze gedragen zich daar ook naar. Veel leerlingen zeggen dat het gezelliger en veiliger is geworden op school. In de gangen is de rust teruggekeerd doordat de gedragsverwachtingen heel duidelijk zijn getraind en beloond.

Uit Nederlands onderzoek (Jepma, 2003, gelezen in De Wolf & Beukering, 2009), p 70) is gebleken dat gedrags- en leerproblemen nauw met elkaar verbonden zijn. Ze gaan vaak hand in hand, ze beïnvloeden elkaar over en weer. Dus als we de gedragscomponent positief kunnen beïnvloeden, dan zou dat een positieve uitwerking op de leerprestaties kunnen hebben. Amerikaans onderzoek wijst duidelijk in die richting (Van Overveld, 2012). Wat óók blijkt is dat door het afnemen van ongewenst gedrag de effectieve leertijd toeneemt.

En dat is logisch: als je minder vaak aandacht hoeft te besteden aan ongewenst gedrag, blijft er tijd over! Een gevolg dáárvan is weer dat leerkrachten steeds meer plezier in hun werk krijgen. Ook dat is een gevolg van PBS!